

OBSAH

TÉMA

Lokálne iniciatívy občianskej sféry v rozvoji sídiel

- FALŤANOVÁ, Ľubica: Editorial • 227
 FALŤANOVÁ, Ľubica: Lokálne iniciatívy občianskej sféry v rozvoji sídiel • 229
 BENŽA, Mojmír: Spoločensko-kultúrne aktivity a ich organizátori v obciach na Záhorí • 246
 DITMAROVÁ, Lucia: Nota Bene – pouličný kompas alebo „venujte pozornosť“. Etnografická sonda do jedného občianskeho združenia • 258
 LÁŠTICOVÁ, Barbara, PETRJÁNOŠOVÁ, Magda: Sociálne inovácie a sociálne identity: prípadová štúdia komunity slovenských migrantov a migrantiek v Írsku • 273
 BUČKO, Ladislav, SLÁVIKOVÁ, Petra: Špecifická inštitucionálnej náhradnej starostlivosti o deti v Kambodži • 289

ROZHOVOR

- BUENO GÓMEZ, Noelia: Antropológia, veda budúcnosti. 2. časť. Kríza astúrskej tradičnej kultúry z antropologického hľadiska. Interview so španielskym antropológom Adolfom Garcíom Martínezom • 302

SPRÁVY

- HLÔŠKOVÁ, Hana: Za Vilom Marčokom • 310
 BLAHOVÁ, Natália: Vzdelávací kurz Občianska spoločnosť v multidisciplinárnej perspektíve (Brno, 5. – 6. 4. a 19. – 20. 4. 2013) • 312

- BEŇOVÁ, Kamila: Správa z konferencie: o etnografii „doma“ (Praha, 22. – 24. 5. 2013) • 314
 HLÔŠKOVÁ, Hana: XV. Medzinárodný zjazd slavistov (Minsk, 20. 8. – 27. 8. 2013) • 317
 BOTÍKOVÁ, Marta, KANOVSKÝ, Martin: Diplomové práce na KEM FiF a USA FSEV UK v akademickom roku 2012/2013 • 319
 POTANČOK, Vladimír: Dizertačné práce v Ústave etnológie SAV v roku 2013 • 321
 KUSÁ, Magdaléna: Prezentácia publikácie *Competing Eyes: Visual Encounters With Alterity in Central and Eastern Europe* v Ústave etnológie SAV • 322

RECENZIE • ANOTÁCIE

- Hana Hlôšková, Ivo Pospíšil, Anna Zelenková (Eds.): Slavista Jiří Horák v kontexte literatúry a folklóru I-II (Zora VANOVIČOVÁ) • 324
 Hans Ritz: Die Geschichte vom Rotkäppchen (Viera GAŠPARÍKOVÁ) • 325
 Ivan Dubnička: Misa mäsa (Rastislava STOLIČNÁ) • 326
 Danko Moravčíková (Ed.): Vidiek a mládež v sociálnovedných reflexiách (Lenka BIELIKOVÁ) • 327
 G. V. Lubimovová: Vozrastnoj simbolizm v kul'ture kalendarnogo prazdnika russkogo naselenija Sibiri. XIX. – načalo XX. veka (Maja OVSJANNIKOVÁ) • 329
 Zvonko Martić, Vidoslav Vido Bagur: Vila bana zvala priko vrana. Tradijska odjeća, pjesme i plesovi Hrvata u Bosni i Hercegovini u 21. Stoljeću. A Fairy Called the Viceroy over the

Mountain of Vran. Traditional Clothing, Songs and Dances of Croats in Bosnia and Hercegovina in the 21st Century (Zuzana PANCZOVÁ) • 330

Petra Kelemen, Nevena Škrbić Alempijević: Grad kakav bi trebao biti. Etnološki i kulturoantropološki osvrti na festivale (Zuzana PANCZOVÁ) • 331

CONTENTS

THEMATIC FOCUS

Local Initiatives of the Civic Sphere in the Development of Residential Areas

- FALŤANOVÁ, Lubica: Editorial • 227
FALŤANOVÁ, Lubica: Local Initiatives of the Civic Sphere in the Development of Residential Areas • 229
BENŽA, Mojmir: Social-cultural Activities in Záhorie Villages and their Organizers • 246
DITMAROVÁ, Lucia: NOTA BENE – Street Compass or „Take Note“. An Ethnographic Probe of a Civic Association • 258
LÁŠTICOVÁ, Barbara, PETRJÁNOŠOVÁ, Magda: Social Innovations and Social Identities: Civic Initiatives of Slovak Migrants in the Republic of Ireland • 273
BUČKO, Ladislav, SLÁVIKOVÁ, Petra: Specifics of the Residential Care for Children in Cambodia • 289

INTERVIEW

- BUENO GÓMEZ, Noelia: Anthropology, Science of the Future, Part 2. The Crisis of Asturian Traditional Culture from the Anthropological Standpoint. An Interview with the Spanish Anthropologist Adolfo García Martínez • 302

NEWS

- HLŮŠKOVÁ, Hana: In Memory of Vilo Marčok • 310
BLAHOVÁ, Natália: The Civil Society Educational Course in a Multidisciplinary Perspective (Brno, 5. – 6. 4. a 19. – 20. 4. 2013) • 312
BEŇOVÁ, Kamila: Report from a Conference on the Ethnography „at Home“ (Praha, 22. – 24. 5. 2013) • 314

- HLŮŠKOVÁ, Hana: XV. International Congress of Slavists (Minsk, 20. 8. – 27. 8. 2013) • 317
BOTÍKOVÁ, Marta, KANOVSKÝ, Martin: Theses at KEM FiF and USA FSEV UK from the Academic Year 2012/2013 • 319
POTANČOK, Vladimír: Dissertations at the SAV Institute of Ethnology in 2013 • 321
KUSÁ, Magdaléna: Launch of *Competing Eyes: Visual Encounters With Alterity in Central and Eastern Europe* at the SAV Institute of Ethnology • 322

BOOK REVIEWS/REVIEW ESSAYS

- Hana Hlůšková, Ivo Pospíšil, Anna Zelenková (Eds.): Slavista Jiří Horák v kontexte literatury a folklóru I-II (Zora VANOVIČOVÁ) • 324
Hans Ritz: Die Geschichte vom Rotkäppchen (Viera GAŠPARÍKOVÁ) • 325
Ivan Dubnička: Misa mäsa (Rastislava STOLIČNÁ) • 326
Danka Moravčíková (Ed.): Vidiek a mládež v sociálnovedných reflexiách (Lenka BIELIKOVÁ) • 327
G. V. Lubimovová: Vozrastnoj simvolizm v kul'ture kalendarnogo prazdnika russkogo naselenija Sibiri. XIX. – načalo XX. veka (Maja OVSJANNIKOVOVÁ) • 329
Zvonko Martič, Vidoslav Vido Bagur: Vila bana zvala priko vrana. Tradijska odjeća, pjesme i plesovi Hrvata u Bosni i Hercegovini u 21. Stoljeću. A Fairy Called the Viceroy over the Mountain of Vran. Traditional Clothing, Songs and Dances of Croats in Bosnia and Hercegovina in the 21st Century (Zuzana PANCZOVÁ) • 330
Petra Kelemen, Nevena Škrbić Alempijević: Grad kakav bi trebao biti. Etnološki i kulturoantropološki osvrti na festivale (Zuzana PANCZOVÁ) • 331

EDITORIAL

Spoločným menovateľom hlavných príspevkov Slovenského národopisu 3/2013 je téma občianskych iniciatív a aktivít vznikajúcich na pôde združení neziskového sektoru po roku 1989. Súhrn príspevkov dokladá rozmanitosť autorských prístupov v zobrazaní problematiky občianskych zoskupení, čím sa pre čitateľa odkrýva ich štruktúrálna rozmanitosť v oblasti organizačných otázok, v šírke pôsobenia a úloh v rôznych prostrediach.

Prvé tri príspevky od Ľubice Falťanovej, Mojmíra Benžu a Lucie Ditmarovej vznikli v rámci projektu Lokálne iniciatívy občianskej sféry v rozvoji sídiel (VEGA 2/0052/11). Ľubica Falťanová po teoretických príkladoch definícií združení ako spoločenských skupín, vymedzení neziskových združení z právneho hľadiska na Slovensku a ich funkcií, identifikuje občianske organizácie na príklade obce Lozorno (okres Malacky) v reálnom prostredí. Autorka hľadá odpoveď na otázku, v čom tkvie skutočnosť, že Lozorno samo organizáciou občanov prostredníctvom vysokého počtu združení a ich aktivitou dokáže zabezpečiť značnú časť potrieb miestneho obyvateľstva. Mojmír Benža vo svojom príspevku poukazuje na úlohu občianskych združení rozlišovaných podľa ich zamerania a vzniku v spoločensko-kultúrnom živote obcí v pomerne širokom regióne Záhoria (v okresoch Malacky, Senica a Skalica). Pomocou kartografického vyhodnotenia prehľadne sprístupňuje kalendárium podujatí a štruktúru organizátorov z oblasti verejnej správy a podľa typu združenia. V obidvoch príspevkoch sa ukázalo, že z miestnych občianskych aktivít organizácií, formálnych alebo neformálnych, je značná časť postavená na tradičných združeniach a spolkoch, ktorých súčasné pôsobenie kontinuálne nadväzuje na ich existenciu pred rokom 1989.

Príspevok Lucie Ditmarovej, tretí k občianskym združeniam pôsobiacim na Slovensku, obsahuje príklad občianskeho združenia vzniknutého po roku 1989 pod vplyvom nových sociálnych skutočností. Zameriava sa na oblasť sociálnej starostlivosti. Autorka skúma Občianske združenie Proti prúdu prípadovo vo všetkých súvislostiach potrebných pre hĺbkovú charakteristiku združenia – od medzinárodných kontextov vzniku, organizačnej štruktúry, činnosti, zameranej na podporu bezdomovcov v rôznych mestách Slovenska, nielen možnosťami predaja časopisu *Nota Bene*, ale i inými aktivitami, až po fundraising a pod.

Okrem predchádzajúcich etnológov prispeli k rozšíreniu pohľadu na činnosť občianskych organizácií autori z iných vedeckých odborov. Barbora Láštiová a Magda Petrjánošová, odborníčky z oblasti sociálnej psychológie, sa zaoberajú slovenskou

migrantskou komunitou v Dubline v rokoch 2004 – 2013 z troch teoretických perspektív: z pohľadu teórie sociálnych inovácií, sociálnej identity a transnacionálnej migrácie. Teórie sú konfrontované s výsledkami empirických výskumov slovenských migrantských neziskových organizácií, Slovenského centra – Írsko a časopisu *Slovak in Ireland*. Ladislav Bučko a Petra Sláviková predstavujú odbor zdravotníctva a sociálnej práce. V príspevku, zaradenom do Slovenského národopisu, približujú podmienky práce projektu *House of Family*, uskutočňovanom v Kambodži, ktorý je jedným z mnohých projektov katedry misiológie Vysoké školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. Tento projekt, zameraný na bezplatnú liečbu detí postihnutých HIV, je napojený na charitatívnu organizáciu *Maryknoll – Little Sprouts Program*, prvú organizáciu, ktorá začala poskytovať špeciálnu liečbu pre siroty v roku 2002.

Celok k problematike mimovládnych organizácií možno pôsobí zdanlivo nesúrodo, ale zodpovedá rôznorodosti združení občianskeho charakteru v ich cieľoch, podľa cieľových skupín a dosahu pôsobenia v teritoriálnom význame.

Z obsahu predkladaného čísla Slovenského národopisu upozorňujeme ešte napríklad na informáciu Natálie Blahovej (členky projektu VEGA 2/0052/11) zo vzdelávacieho kurzu občianskej spoločnosti uverejnenú v rámci správ. Čitateľom odporúčame aj rozhovor španielskej doktorandky Noelie Bueno Gómez s Adolfom Garcíom Martínezom, významným španielskym antropológom, a obsah pravidelných rubriík so správami, recenziami a anotáciami.

LUBICA FALŤANOVÁ,
Ústav etnológie SAV v Bratislave

NOTA BENE – POULIČNÝ KOMPAS
ALEBO „VENUJTE POZORNOSŤ“.
ETNOGRAFICKÁ SONDA DO JEDNÉHO
OBČIANSKEHO ZDRUŽENIA

LUCIA DITMAROVÁ

Mgr. Lucia Ditmarová, Ústav etnológie SAV, Klemensova 19, 813 64, Bratislava, e-mail: lucia.ditmarova@savba.sk

Nota Bene is a street magazine sold by people who are homeless or in complicated social situations, and its publisher is the Against the Stream Civic Association (hereafter Against the Stream CA). Publication of the magazine is only one of the main activities of this civic association.

The aim of the following text is to give an account of Against the Stream CA and Nota Bene. The text aims to describe the origin, activities and functioning of Against the Stream CA and also considers its organisational structure. Material for the article was acquired during preliminary research for a thesis, using the research methods of participant observation and interview.

Key words: Against the Stream CA, Nota Bene, street magazine, homeless people

Kľúčové slová: OZ Proti prúdu, Nota Bene, pouličný časopis, ľudia bez domova

ÚVOD

Nový prostor v Čechách, The Big Issue vo Veľkej Británii, Street News v New Yorku City, Kralji ulice v Slovinsku, Homeless Talk v Johannesburgu, Das Megaphon v Rakúsku, Terre di Mezzo v Taliansku, Hinz und Kunzt v Hamburgu, Asphalt v Hannoveri, Words on the Street v Baltimore, Nota Bene na Slovensku – spomenuté pouličné časopisy majú niečo spoločné – všetky poskytujú ľuďom bez domova a ľuďom v núdzi¹ určitú formu zárobkovej činnosti, aby si mohli zabezpečiť základné životné potreby. Pouličné časopisy sa predávajú v uliciach miest a obcí v rozličných krajinách a hrajú podstatnú úlohu v boji proti ekonomickej marginalizácii a sociálnemu vylúčeniu. Väč-

¹ V práci sa nevenujem definíciám bezdomovectva ako takého a na označenie predajcov časopisu Nota Bene využívam pojmy „ľudia bez domova“ a „ľudia v núdzi“ (sociálnej či hmotnej) – tak ako ich nazývajú pracovníci OZ Proti prúdu, predovšetkým vzhľadom na pomerne výraznú rôznorodosť ich individualít (pozri bližšie s. 13). Domov v tomto prípade chápem v zmysle nielen prístrešku nad hlavou, ale ako miesto dlhodobého bývania v prijímajúcom prostredí, ktoré človeku umožňuje mať pocit bezpečia a súkromia, je miestom oddychu a sociálnych vzťahov.

šinou fungujú pod záštitou rôznych združení, nadácií, komunit alebo charity (Hanks, Swithinbank, 1997: 153).

Organizáciou, ktorá je realizátorom projektu pouličného časopisu na Slovensku, je občianske združenie Proti prúdu, ktoré je členom Medzinárodnej siete pouličných časopisov (INSP – International Network of Street Papers) a od roku 2001 vydáva časopis Nota Bene. Nota bene je jedinečný tréningový nástroj, ktorý ľuďom bez domova a ľuďom v núdzi umožňuje pracovať na vlastnom rozvoji a zároveň získavať prostriedky na prežitie (Kadlečík, 2013: 104).

Cieľom nasledujúceho textu je priblíženie činnosti OZ Proti prúdu a časopisu Nota Bene, predovšetkým v súvislosti s ich vznikom, fungovaním, aktivitami a organizačnou štruktúrou. Text je rozdelený na päť častí. Prvá časť je zameraná na Medzinárodnú sieť pouličných časopisov ako platformu a koordinátora projektov pouličných časopisov na celom svete. Druhá časť sa venuje vzniku OZ Proti prúdu a časopisu Nota Bene. Nasledujúca časť textu predstavuje časopis Nota Bene, jeho ciele, obsahovú stránku a základné princípy predaja časopisu. Štvrtá časť hovorí o občianskom združení Proti prúdu a popisuje ciele tohto občianskeho združenia, jeho hlavné aktivity, podporné aktivity a služby pre registrovaných klientov, ďalej sa venuje projektovej činnosti, financiám združenia a tiež jeho spolupráci s inými združeniami. Posledná časť textu je zameraná na organizačnú štruktúru OZ Proti prúdu a časopisu Nota Bene, a tiež charakterizuje registrovaných klientov – predajcov časopisu.

Základnú informačnú bázu textu tvorí materiál z predvýskumu k dizertačnej práci a informácie z internetu, a odborných publikácií a článkov venujúcich sa danej problematike. Empirický materiál som získala prostredníctvom výskumných metód: zúčastnené pozorovanie, neštruktúrované a pološtruktúrované rozhovory, ktoré som robila s predajcami pouličného časopisu, sociálnymi pracovníkmi, výkonným riaditeľom a zástupkyňou výkonného riaditeľa občianskeho združenia, ktorá je zároveň šéfredaktorkou časopisu. Pozorovanie a rozhovory sa uskutočňovali v prostredí výdaja časopisu Nota Bene a sídla OZ Proti prúdu na Karpatskej ulici v Bratislave.

MEDZINÁRODNÁ SIEŤ POULIČNÝCH ČASOPISOV (INSP – INTERNATIONAL NETWORK OF STREET PAPERS)

122 pouličných časopisov, 41 krajín sveta, 6 kontinentov, 24 jazykov, 1 spojený hlas proti chudobe – takto sa prezentuje Medzinárodná sieť pouličných časopisov (INSP), ktorá bola založená v roku 1994 v Škótsku (Our street papers, n. d.). Táto spoločnosť podporuje a globálne rozvíja projekty pouličného časopisu a angažujú sa v nej dobrovoľníci z celého sveta.

Pouličné časopisy sú nezávislé časopisy, ktoré fungujú na základe modelu sociálneho podnikania a svojpomoci, a poskytujú inovatívne riešenia mestského bezdomovectva a nezamestnanosti. Predajcovia pouličných časopisov si ich kupujú za cenu o 50 % nižšiu než je cena s akou časopis predávajú verejnosti a tak sa z nich stávajú „mikro podnikatelia“ – predávajú svoj tovar na uliciach, zarábajú si na živobytie a podporujú tým seba a svoje rodiny. Mnohí vydavatelia pouličných časopisov fungujú ako neziskové organizácie a ponúkajú svojim predajcom sociálnu podporu a školenia rozličného druhu (About us, n. d.).

INSP ako platforma poskytuje širokú škálu služieb, pomáha miestnym mimovlád- nym organizáciám, aby rozbehli projekt pouličného časopisu vo svojich komunitách

a aj týmto spôsobom riešili zamestnanosť a podporu pre bezdomovcov a nezamestnaných ľudí (About us, n. d.). INSP sa zameriava na redakčné a podporné zdroje projektov, taktiež na poradenstvo a informácie pre nových členov siete, ktorí zakladajú časopis. Zameriava sa aj na výskum a zdieľanie osvedčených postupov, inovácie, vzdelávanie, akreditáciu, propagáciu a PR, príležitosti na získanie príjmu a nadväzovanie kontaktov. INSP poskytuje tieto služby prostredníctvom niekoľkých kľúčových projektov. Medzi základnú činnosť patrí on-line spravodajstvo (Street News Service),² každoročná organizácia medzinárodnej konferencie (Annual conference),³ Medzinárodné ocenenia pouličných časopisov (The International Street Paper Awards)⁴ a Medzinárodný týždeň predajcov pouličných časopisov (International Street Paper Vendor Week)⁵ (Our work, n. d.).

Členstvo v INSP je založené na základe zmluvnej strany s Chartou pouličného časopisu a etickým kódexom, ktorého hlavným zámerom je to, aby sa časopisy používali ako prostriedky na financovanie a sociálnu podporu predajcov, nie pre individuálny zisk. Táto Charta bola založená špeciálne proti vznikaníu takých časopisov v Európe, ktorých zisk sa nevracal späť do sociálnych iniciatív, a ktorý prinášal finančný prospech najmä ich vlastníkom (Hanks, Swithinbank, 1997: 155-156).

INSP podporuje rozvoj a udržateľnosť jej členov, zvyšuje hodnotu práce, aby si ľudia bez domova mohli zarobiť na živobytie a určitým spôsobom skvalitniť svoje životy. Okrem toho, že je Medzinárodná sieť pouličných časopisov zastrešujúcou organizáciou spomínaných projektov pouličných časopisov na celom svete, je tiež partnerom iných organizácií pôsobiacich v sociálnej oblasti – napr. Európska sieť proti chudobe (EAPN – The European Anti-Poverty Network), Sieť medzinárodných rozvojových organizácií v Škótsku (NIDOS – Network of International Development Organizations in Scotland), Sociálny podnik Škótsko (Social Enterprise Scotland), Aliancia Chudoby (The Poverty Alliance) a ďalšie (Partnership & membership, n.d.).

ČASOPIS NOTA BENE A OZ PROTI PRÚDU – VZNIK

OZ Proti prúdu – vydavateľ časopisu Nota Bene – je organizácia, ktorá bola založená tromi študentmi sociálnej práce v marci roku 2001, so zámerom pomôcť ľuďom bez domova a realizovať pre týchto ľudí rôzne aktivity. Hlavným cieľom bolo založiť pouličný časopis, aby ľudia bez domova mali možnosť sami participovať na riešení svojej

2 On-line spravodajstvo poskytuje redakčnú podporu a bezplatné preklady obsahov pouličných časopisov, ktoré cirkulujú v rámci siete a medzi externými mediálnymi partnermi. Redaktori INSP mapujú a referujú globálne trendy týkajúce sa bezdomovectva a sociálnej spravodlivosti a zabezpečujú podporu vysokých profilových prispievateľov (INSP News Service, n. d.).

3 Výročná konferencia sa pravidelne usporadúva každý rok v inom meste v spolupráci s miestnym členom pouličného časopisu. Konferencia poskytuje priestor, kde sa členovia pouličných časopisov môžu stretnúť s kolegami z celého sveta, zdieľať skúsenosti a vytvárať partnerstvá v rámci celej siete. Konferencia zároveň ponúka semináre, diskusné skupiny a tiež začiatkové školenia a tréningy pre novovznikajúce pouličné časopisy (Annual conference, n. d.).

4 Od roku 2008 sa každý druhý rok udeľujú ocenenia pouličným časopisom v rámci medzinárodnej konferencie, aby upozornili na úspechy nezávislej žurnalistiky pouličných časopisov (The International Street Paper Awards, n. d.). Nota Bene získalo v roku 2013 „special mentions“ v kategórii „Social development Award – Innovation in vendor support“. Viac na <http://theinspblog.blogspot.sk/2013/07/the-2013-international-street-paper.html>

5 Akcia sa prvýkrát konala v r. 2013 a má sa konať každoročne počas prvého februárového týždňa. Ide o medzinárodný program akcií a aktivít organizovaný na počesť predajcov pouličných časopisov, ktorý má za cieľ podporiť ich podnikateľského ducha a náročné vnímanie chudoby a bezdomovectva (INSPIring people, n. d.).

NOTA BENE

situácie, pričom činnosť sa postupne rozrástla aj o ďalšie aktivity a služby, ktoré OZ Proti prúdu poskytuje.

OZ Proti prúdu a časopis Nota Bene vznikli v rámci medzinárodného projektu „No Borders“, ktorý zastrešovala Medzinárodná sieť pouličných časopisov (INSP) a konkrétne to boli krajiny Škótsko a Maďarsko. Cieľom projektu „No Borders“ bolo rozbehnutie predaja pouličných časopisov vo východnej Európe. Na Slovensku však nebola organizácia, ktorá by sa chcela do tohto projektu zapojiť. Výzva sa dostala k študentom sociálnej práce – trom zakladajúcim členom OZ Proti prúdu, z ktorých dvaja sú doteraz vo vedúcom postavení občianskeho združenia.

Organizátori projektu „No Borders“ poskytli novozałożenému občianskemu združeniu základné know-how. Zakladajúci členovia občianskeho združenia sa zúčastnili na školení a výročnej konferencii, ktorú organizovala INSP, kde im vysvetlili systém fungovania projektu pouličných časopisov. V začiatkoch OZ Proti prúdu intenzívne spolupracovalo s Občianskym združením Nový Prostor v Čechách, kde projekt pouličného časopisu fungoval od roku 1998.

Prvé číslo časopisu Nota Bene bolo vydané v septembri 2001 a náklad 5 000 kusov časopisov bol financovaný zo zastrešujúceho projektu „No Borders“. Spočiatku OZ Proti prúdu nemalo žiadne priestory, kde by sa mohli jeho pracovníci sústreďiť. Výdaj časopisu a registrácia predajcov sa uskutočňovali pred Hlavnou stanicou v Bratislave. Prvý týždeň predaja to boli 2 predajcovia, na konci mesiaca už 12 predajcov. *Začali sme tak, že sme chodili a oslovovali sme ľudí, ktorí sedeli na lavičkách a zdalo sa nám, že by mohli byť bezďáci. To bol dosť stres, pretože ako vieš, kto je bezďák? Tak sme si len povedali, že v čudnom čase, keď sú ostatní v práci, sedí človek niekde na lavičke a nie je to dôchodca. Takže sme chodili a pýtali sme sa ľudí, či chcú prácu, že ponúkame predávať časák (žena, 1979).*

Ľudia si najprv mylili predajcov s jehovistami, postupne sa však časopis dostal do povedomia verejnosti ako nový projekt, ktorý bol akceptovaný. Následne sa občianskemu združeniu podarilo získať dotáciu z Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny a zaobstarať priestory na Karpatskej ulici v Bratislave, kde sídlia doteraz.

Postupom času pracovníci OZ Proti prúdu vyprofilovali vlastný systém práce i časopisu (práca s predajcami, systém pravidiel, aktivity a pod.), vytvorili spoluprácu s ďalšími organizáciami, ktoré sprostredkovávajú predaj pouličného časopisu v iných mes-

Logo pouličného časopisu Nota Bene;
Logo OZ Proti prúdu. Foto: OZ Proti prúdu.

tách na Slovensku a zrealizovali viacero úspešných projektov zameraných na pomoc ľuďom bez domova.⁶

POULIČNÝ ČASOPIS NOTA BENE

Nota Bene, po latinsky „venujte pozornosť“, je celoslovenský pouličný časopis, ktorý dáva šancu ľuďom bez domova, aby si pomohli sami - získali dôstojný príjem, sebaúctu a zlepšili svoj život (Časopis, n. d.).

Časopis Nota Bene, ako hlavný projekt OZ Proti prúdu, je nezávislý nekomerčný mesačník zameraný na sociálne a spoločenské témy. Má 36 strán a vychádza vždy prvý deň v mesiaci. Prezentuje sa ako nie bulvárny, ani komerčný, ani prehnane intelektuálny. Nota Bene vedome prináša pozitívny pohľad na rôzne témy, namiesto problémov ponúka riešenia, nové pohľady, trendy a príbehy ľudí, ktorí idú „proti prúdu“. Na svojich stránkach dáva hlas ľuďom bez domova – pravidelne uverejňuje ich príspevky, zapája ich do redakčných porad, tvorby a výberu titulnej strany.

Obsahovým zameraním časopisu sú aktuálne spoločenské témy, postrehy z ulice, rozhovory, reportáže z domova aj zo zahraničia, príbehy zo života, kultúra, názory, recenzie, aj problematika bezdomovectva (O čom píše Nota Bene?, n. d.). Snahou časopisu nie je byť kritický hlas za sociálnu zmenu. Časopis chce byť nezávislý v myslení, tolerantný, inšpiratívny, so všeobecným záujmom a kombinuje sociálne témy so zaujímavosťami z rôznych krajín sveta. Cieľom časopisu *nie je úplne meniť systém, ale využiť to, čo je – ochotu ľudí zapojiť sa a spraviť niečo pre ľudí, ktorí nemajú tú šancu takú, ako možno máme my* (žena, 1979).

Nota Bene je časopis, ktorý pomáha ľuďom bez domova a ľuďom v núdzi a je distribuovaný výlučne cez sieť predajcov Nota Bene. Predávať časopis by mali len registrovaní predajcovia.⁷ Registrácia nových predajcov prebieha každý prvý utorok v mesiaci s tým, že je registrovaných osem ľudí.⁸ Počas registrácie nesmie byť človek pod vplyvom žiadnych omamných látok. Registrácia prebieha prostredníctvom vyplnenia dotazníka základných údajov a registračného rozhovoru so sociálnym pracovníkom. Následne si zaregistrovaný predajca vyberie predajné miesto a absolvuje úvodné školenie, kde sú mu poskytnuté informácie o OZ Proti prúdu, o službách, ktoré toto občianske združenie poskytuje a o základných pravidlách pri predaji. Po absolvovaní spomenutých krokov dostáva novozaregistrovaný predajca tri časopisy zdarma a počas prvého mesiaca absolvuje tri skupinové stretnutia týkajúce sa predaja časopisu. Následne sa stáva riadnym registrovaným predajcom časopisu.

Predajca si kupuje časopis za 0,7 eur a predáva ho za 1,4 eur, rozdiel si necháva (Časopis, n. d.). Každý predajca časopisu by mal byť označený preukazom na viditeľnom mieste, kde je uvedené jeho registračné číslo, krstné meno, fotografia a predajné miesto. Časopisy by mal predávať na určenom predajnom mieste a označené číslom zhodným s registračným číslom na jeho preukaze. Mal by predávať spôsobom, ktorý neob-

6 Pozri s. 264-268.

7 Túto skutočnosť však nevyklučuje fakt, že časopisy často predávajú aj falošní predajcovia, ktorí zneužívajú časopis. Väčšinou majú len jeden alebo malé množstvo časopisov a nedisponujú preukazom s registračným číslom, prípadne ho majú neplatný, alebo majú preukaz iného predajcu. Pri predaji často používajú manipuláciu, klamstvo, zavádzanie (Falosní predajcovia, n. d.).

8 Počas mesiaca sa záujemcovia o registráciu chodia zapisovať do registračného zoznamu. Registrovaní sú prví ôsmi ľudia zapísaní na zozname, ale pokiaľ sa niektorý z nich na registráciu nedostaví, registrovaný je nasledujúci človek v poradí.

medzuje a neotravuje okoloidúcich. Pri predaji by mal byť v stave, keď nie je pod vplyvom rôznych omamných a návykových látok.

Na základe spolupráce s inými organizáciami⁹ sa časopis Nota Bene okrem Bratislavy predáva v ďalších šiestnástich slovenských mestách – Banská Bystrica, Čadca, Hlohovec, Holíč, Kežmarok, Košice, Levica, Liptovský Mikuláš, Malacky, Nitra, Piešťany, Poprad, Senica, Trnava, Vranov nad Topľou, Žilina. Počet aktívnych predajcov na Slovensku je 350, v Bratislave 160 a priemerný mesačný predaj časopisu v roku 2012 bol 28 828 kusov časopisov. Časopis Nota Bene má v súčasnosti 62 000 čitateľov, z čoho 65 % tvoria ženy a 35% muži, najviac vo veku od 20 do 60 rokov (Marketingové informácie o časopise Nota Bene, n. d.).¹⁰

Ako už bolo spomenuté, časopis Nota Bene, rovnako ako ostatné pouličné časopisy, funguje na princípe svojpomoci. Časopis sám osebe aktivizuje tých ľudí, ktorí ho predávajú. To znamená, že ich nestavia do roly pasívnych prijímateľov nejakej pomoci, ale stavia ich do roly, kde sa musia sami aktívne podieľať na tom, aby si pomohli. Predaj časopisu poskytuje ľuďom bez domova a ľuďom v núdzi určitý zdroj príjmu, ktorým si, ako alternatívou k žobaniu, kradnutiu a pod., môžu zabezpečiť základné životné potreby. Zároveň im aktívna účasť na riešení svojej situácie dodáva pocit dôstojnosti (Časopis, n. d.). Prínosom pre predajcov časopisu je tiež skutočnosť, že majú kontakt s verejnosťou, nadväzujú vzťahy a práve to im poskytuje predaj časopisu (Hanks, Swit-hinbank, 1997: 152). Keď sa človek stane sociálne vylúčeným, sociálne kontakty obmedzí alebo úplne preruší a rozpadá sa jeho prirodzená sociálna sieť (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012: 37). Predaj pouličného časopisu môže týmto ľuďom pomôcť prekonať sociálnu izoláciu a tým, že sú v denno-dennom styku s kupujúcimi, rozvíjajú svoje komunikačné zručnosti a zvyšujú si šance na vytvorenie zdravej sociálnej siete (Časopis, n. d.). Predajom časopisu a osobným kontaktom s ľuďmi môžu meniť predsudky verejnosti a takýmto spôsobom participovať i na riešení problému bezdomovectva. *Toto už nie je nejaký bezdomovec, ale je to Pišta, je to konkrétny Pišta, s ktorým sa každý deň zdravím a začínam tých ľudí vnímať normálne. Ako ľudí...* (žena, 1979).

Registračný preukaz predajcu.

Foto: OZ Proti prúdu.

OBČIANSKE ZDRUŽENIE PROTI PRÚDU

Občianske združenie Proti prúdu je zoskupenie ľudí, ktorých cieľom je pomáhať ľuďom bez domova integrovať sa do spoločnosti, pracovať v oblasti prevencie bezdomovectva a pozitívne vplývať na postoje verejnosti voči bezdomovcom (O nás, n.d.). *Je to organizácia, ktorá pracuje s ľuďmi bez domova a s ľuďmi v komplikovanej životnej alebo sociálnej situácii. Je to organizácia, ktorá sa snaží pomôcť týmto ľuďom, spôsobom takým, že im dáva priestor a možnosť na vlastnú aktivizáciu a zároveň poskytuje týmto ľuďom podporu* (muž, 1981).

OZ Proti prúdu vzniklo kvôli realizácii projektu pouličného časopisu, ale od začiat-

⁹ Pozri s. 269.

¹⁰ Informácie získané z prieskumu mediálneho a spotrebného správania v Slovenskej republike MML-TGI SR (Market & Media & Lifestyle - TGI), ktorý realizuje spoločnosť MEDIAN SK, s.r.o. MML-TGI SR 2012/13 4. - 1. kvartál (17. 9. 2012 - 31. 3. 2013).

Obálka a obsah časopisu Nota Bene, jún 2013. Foto: OZ Proti prúdu.

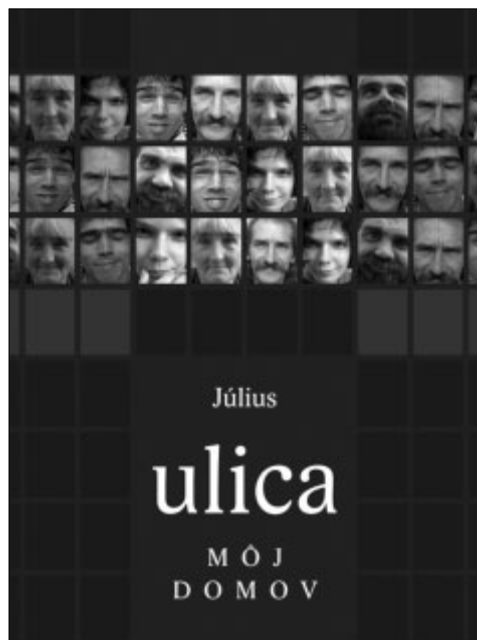
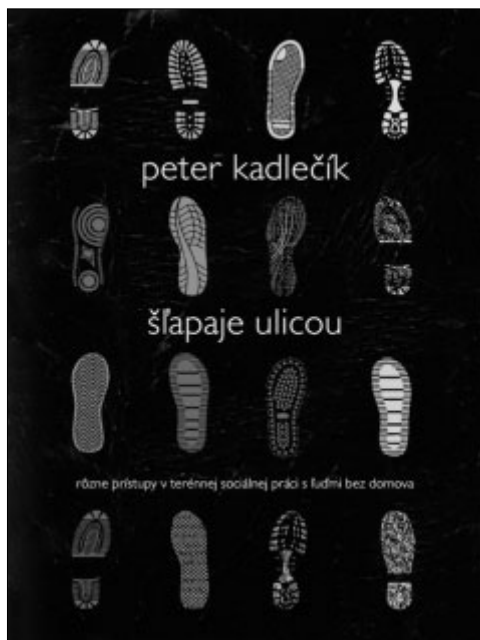
ku sa jeho činnosť zameriavala na klienta, posilnenie jeho sebaúcty a ponúknutím takých služieb, pri ktorých musel vynaložiť vlastnú aktivitu na riešenie svojej situácie. Okrem možnosti predávať časopis OZ Proti prúdu poskytuje pre svojich klientov aj ďalšie služby a aktivity¹¹ (Beňová, 2008b: 4).

OZ Proti prúdu sa aktivizuje v navrhovaní, príprave a presadzovaní zmien v legislatíve týkajúcej sa, či už priamo alebo nepriamo, problematiky bezdomovectva (napr. zákon o reintegračných centrách, koncepcie riešenia bezdomovectva, Iniciatíva 10 MVO¹²). Tiež realizuje mediálne kampane a iniciuje rozvoj nedostatkových služieb pre ľudí bez domova (nocľahárne – napr. nízkoprahová nocľaháreň sv. Vincenta De Paul,¹³ útulky, denné centrá, ambulancie pre bezdomovcov – napr. ošetrovňa sv. Alžbety pre bezdomovcov a pod.) (O nás, n. d.; Kadlečík, 2013: 102). Jeho základnú činnosť tvoria rovnako podporné aktivity pre klientov (predajcov časopisu Nota Bene), a to napr. poradenstvo, streetwork, sociálne služby, kultúrne a záujmové aktivity, realizácia rozličných projektov, organizácia konferencie a i.

11 Služby a aktivity, ktoré poskytuje OZ Proti prúdu sú primárne určené pre zaregistrovaných klientov a predajcov Nota Bene, čo však nevylučuje, že tieto služby nie sú poskytované i pre iných ľudí, ktorí sa cítia byť sociálne ohrození. Aj keď OZ Proti prúdu neponúka svoje služby verejne pre ľudí bez domova alebo ľudí v núdzi, má aj klientov, ktorí nie sú predajcovia časopisu.

12 V roku 2006 OZ Proti prúdu iniciovalo zosieťovanie organizácií, ktoré pracujú s bezdomovcami a spoločne pripravili model riešenia bezdomovectva v Bratislave. Na projekte Iniciatíva 10 MVO sa podieľali: občianske združenie Proti prúdu (vydavateľ Nota Bene), občianske združenie Ad Patrem, Bratislavská katolícka charita, nezisková organizácia Ajhľa, človek, nezisková organizácia Jedlo namiesto zbraní, rehoľa Milosrdní bratia, Mea Culpa – FZSP TU, občianske združenie Resoty, Spoločnosť Misionárky lásky (Sestry Matky Terezy) a Slovenská katolícka charita (Kadlečík, 2013: 102). V r. 2011 – 2013 OZ Proti prúdu znovu v spolupráci s 10 MVO pripravili koncepciu riešenia problematiky bezdomovectva v Bratislave a tá bola schválená mestskými poslancami v apríli 2013. Pozri bližšie na <http://www.notabene.sk/?model-riesenia-bezdomovectva>

13 Pozri bližšie na <http://www.depaulslovensko.org/>.

Obálky kníh „Šlapaje ulicou“ a „Ulica môj domov“. Foto: OZ Proti prúdu.

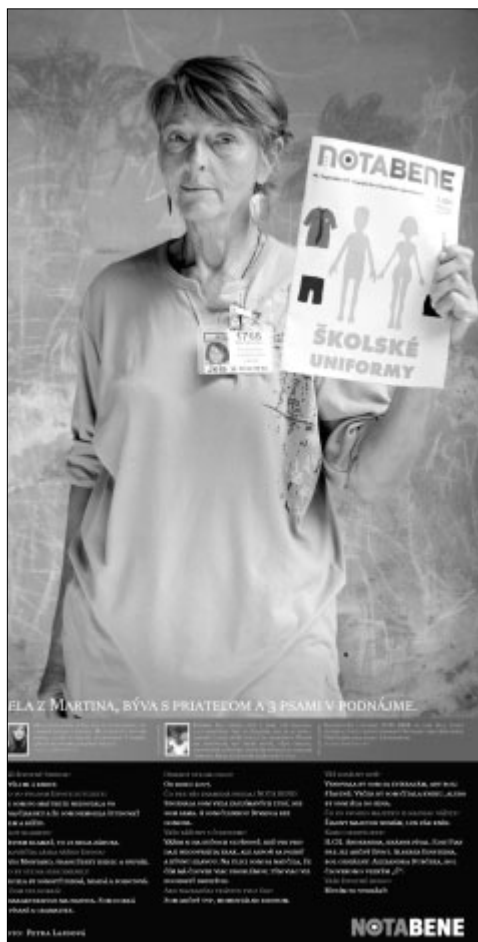
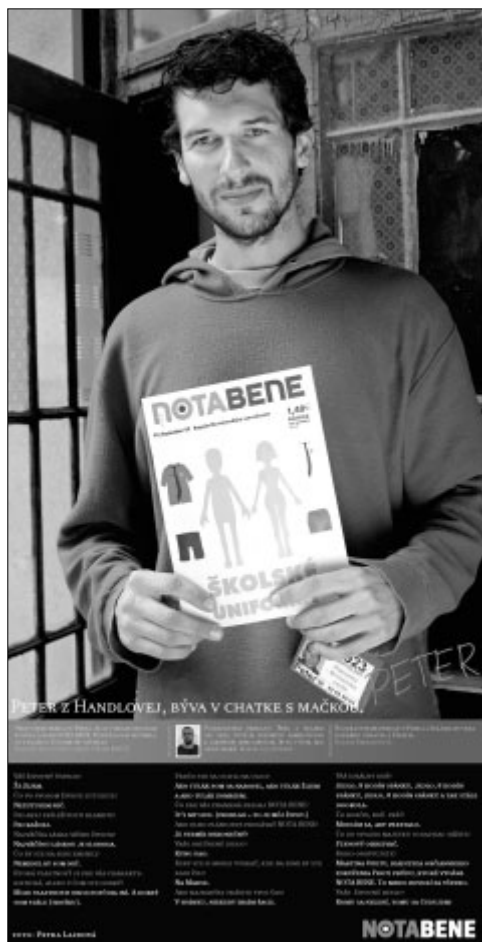
Pracovníci OZ Proti prúdu ponúkajú svojim klientom pomoc a partnerstvo pri napĺňaní ich cieľov formou sociálneho poradenstva.¹⁴ Konkrétne poskytuje individuálne sociálne poradenstvo (prípadová práca s klientom a hĺbkové individuálne poradenstvo v riešení aktuálnych a dlhodobých cieľov klienta) a skupinové sociálne poradenstvo (školenia začiatočných predajcov, tréningy a kurzy zamerané na posilnenie sebadôvery, komunikačných a sociálnych zručností) (Mydlíková, 2008: 19; O nás, n. d.). Zároveň OZ Proti prúdu sprostredkováva i právne a psychologické poradenstvo cez externých spolupracovníkov.

Ďalšou základnou podpornou aktivitou OZ Proti prúdu je streetwork - terénna sociálna práca s predajcami Nota Bene. Táto sa uskutočňuje v širšom okolí klientovho predajného miesta, kde sa snažia streetworkeri (sociálni pracovníci OZ Proti prúdu) pracovať na problémoch klienta, v reálnom prostredí, kde pracuje, resp. predáva časopis.¹⁵

OZ Proti prúdu poskytuje svojim klientom viaceré sociálne služby, ako napr. možnosť zdarma telefonovať na pracovné ponuky a bezplatný prístup k internetu a počíta-

14 Sociálne poradenstvo je základným nástrojom sociálnej pomoci. Poskytuje sa človeku, ktorý sa ocitol krízovej sociálnej situácii, a ktorú sám bez pomoci iných nezvláda. Klient však musí byť schopný mobilizovať svoje schopnosti a možnosti k tomu, aby si problém riešil za pomoci poradcu sám. Sociálne poradenstvo je pre ľudí bez domova jednou z foriem riešenia sociálnej a hmotnej núdze, profesionálno-odbornou činnosťou zameranou na zistenie charakteru, rozsahu, príčin vzniku a dôsledkov sociálnej a hmotnej núdze, taktiež usmernenie klienta pri uplatňovaní a voľbe metód a foriem sociálnej pomoci (Mydlíková, 2008: 18-19).

15 Sociálny pracovník pracuje s predajcami podľa ich potrieb napr. na rozvíjaní komunikačných zručností a pracovných návykov, na dodržiavaní pracovného času, dodržiavaní pravidiel (kódexu) predaja, na schopnosti riešiť konflikty, či schopnosti budovať si medziľudské vzťahy s kupujúcimi, a to cez prirodzené situácie, ktoré sa dejú počas predaja časopisu Nota Bene. Streetworker (sociálny pracovník) zároveň prenáša poznatky o problémoch a úspechoch klienta do skupinovej a individuálnej práce s predajcami, ktorá je v nasledovných fázach realizovaná v kancelárii (Streetwork, n. d.).

Z výstavy „Sme, či nie sme iní“. Foto: OZ Proti prúdu.

čom, možnosť zasielania sociálnych dávok a príjem osobnej pošty na ich adresu, možnosť šetrenia financií a úschovu dokladov a cenných materiálov, asistencia (v prípade potreby napr. odprevádzanie k lekárovi, na úrad apod.), kupónový obchod.¹⁶ Klienti tiež majú možnosť nechať si preplatiť časť nákladov na zdravotné potreby (lieky, obväzy, ošetrovanie, liečenie) a majú prístup k ošateniu, obuvi, dekam a spacákom, ktoré daruje občianskemu združeniu verejnosc.

Okrem takýchto služieb OZ Proti prúdu za pomoci dobrovoľníkov organizuje kurzy a krúžky podľa záujmu klientov (napr. kurz anglického jazyka, kurz alebo individuálny tréning základov práce na PC, joga), má vlastnú knižnicu, organizuje oslavy (Via-

16 Kupónový obchod je nákup tovaru za získané kupóny, ktoré sú pridelené napr. za množstvo predaných časopisov, za pomoc atď. Model kupónového motivačného systému zaviedlo OZ Nový prostor v Čechách, ktoré je vydavateľom pouličného časopisu s rovnomenným názvom a umožňuje klientom za ich aktívnu účasť na programe získať kupóny („internú menu“), ktoré môžu klienti následne vymieňať za spotrebný tovar (jedlo, hygienické potreby a pod.), ktorý poskytuje občianske združenie. Tento model okrem OZ Proti prúdu prevzali postupne aj organizácie vydávajúce pouličný časopis vo Švajčiarsku, Argentíne a Španielsku (Kupónový motivačný systém, n. d.).

„Homeless ples 2012“. Foto: OZ Proti prúdu.

nočný večierok, výročie), návštevy kultúrnych podujatí a spoločné výlety (napr. splav). Predajcovia Nota Bene sa tiež niekoľkokrát zúčastnili na projekte Svetový pohár bezdomovcov vo futbale (Homeless World Cup).¹⁷ OZ Proti prúdu organizuje v rámci svojich aktivít, v spolupráci s inými organizáciami i kultúrne a spoločenské podujatia, ako napr. Homeless ples, Homeless Juniáles a taktiež výstavy (výstava Ion Barladeanu pri príležitosti 10 výročia založenia Nota Bene,¹⁸ výstava „Sme či nie sme iní“¹⁹ a výstava „Pomáhame odraziť sa“) (Podporné aktivity, n. d.). Od roku 2007 OZ Proti prúdu organizuje i odbornú konferenciu s názvom „Ľudia bez domova“, s cieľom získať nové poznatky a myšlienky z praxe a vytvárať a iniciovať spolupráce s organizáciami neziskového sektora.²⁰

Počas svojej činnosti OZ Proti prúdu zrealizovalo a realizuje viacero projektov. V rámci projektu „Knihy, ktoré pomáhajú“ dáva OZ Proti prúdu priestor talentovaným autorom z radov predajcov Nota Bene. Popri časopise, ktorý predávajú, ponúkajú zákazníkovi v pravidelných intervaloch i ďalší produkt – knihu, s cieľom narúšať stereotypy o bezdomovcoch a zároveň pomôcť predajcom si privyrobiť. *Pomáha to viacerým. Pomáha to bezdomovcovi, ktorý to napíše, pomáha to všetkým predajcom, pomáha to nám ako organizácii, a potom to spätne pomáha aj ľuďom, ktorí si tú knihu prečítajú, pretože získajú pohľad na život od určitého človeka, ktorý bol vylúčený a vedľa ho tým pádom lepšie pochopiť a skôr mu vzdať úctu...* (muž, 1977). Do súčasnosti boli vydané

17 Pozri bližšie na <http://www.homelessworldcup.org/>.

18 Pozri bližšie na <http://www.notabene.sk/?vystava-ion-barladeanu>.

19 Pozri bližšie na <http://www.notabene.sk/?vystava-sme-ci-nie-sme-ini>.

20 Pozri bližšie na <http://www.notabene.sk/?projekty>.

knihy: „Na skok v base a Pouličná romanca“, kniha a audiokniha „Muži, ženy, deti a pes“, „Ulica môj domov“ a „Zázračné dieťa“.²¹

Okrem kníh napísaných predajcami časopisu, OZ Proti prúdu vydalo tri ďalšie odborné knihy vychádzajúce zo skúseností z práce s ľuďmi bez domova – „Bezdomovci, ľudia ako my“,²² „Projekt Krištof: Stratégia zamestnávania bezdomovcov. Individuálna a skupinová sociálna práca s ľuďmi bez domova“²³ a „Šľapaje ulicou. Rôzne prístupy v terénnej sociálnej práci s ľuďmi bez domova“.²⁴

Najnovšou aktivitou je skupinová práca s predajcami s názvom „Bezdomovci ako lektori“, v rámci ktorej vybraní predajcovia absolvovali sériu skupinových stretnutí, workshopov a tréningov so sociálnymi pracovníkmi OZ Proti prúdu a s externými lektormi.²⁵ Tieto boli orientované na sebazpoznávanie, určovanie hraníc súkromného a verejného, predsudky, komunikáciu, riešenie konfliktov. Výsledkom týchto stretnutí boli (a budú) diskusie školených predajcov na tému bezdomovectva s verejnosťou.

Hlavným finančným zdrojom na celkové fungovanie OZ Proti prúdu je predaj časopisu, ktorý zabezpečuje približne 60% nákladov. Druhým hlavným zdrojom sú štátne dotácie z projektov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny a Ministerstva kultúry. Tretí hlavný zdroj sú 2% z daní, inzercia v časopise, sponzoring,²⁶ predávanie kníh vydaných občianskym združením a zahraničné projekty. OZ Proti prúdu môže podporiť verejnosť nielen kúpou časopisu, ale tiež formou darčovstva v podobe zaslania SMS správy alebo finančným príspevkom prevedeným na účet. Získané financie sa prerozdeľujú podľa potreby a podporujú jednotlivé činnosti a aktivity OZ Proti prúdu. Finančný kolobeh je závislý od predaja časopisu, preto je potrebné, aby si ľudia po zaplatení časopisu vzali. K tomu v každom čísle časopisu vyzývajú ľudia aj samotní tvorcovia

21 Pozri bližšie na <http://www.notabene.sk/?knihy-ktore-pomahaju>.

22 Knihu napísala v roku 2008 Nina Beňová, ktorá dlhodobo spolupracuje s OZ Proti prúdu a výskumom chudoby a bezdomovectva sa zaoberala aj v rámci doktorandského štúdia na ÚEt SAV v Bratislave. Publikácia ponúka odpovede na základné otázky: kto sú bezdomovci, prečo sú tu, o čom je ich život, aké miesto majú v spoločnosti a ako sa im dá pomôcť a je zhrnutím dlhodobej osobnej skúsenosti autorky (Beňová, 2008a: 5).

23 Publikácia vznikla v rámci projektu „Krištof“, ktorý bol realizovaný v rokoch 2005 – 2007 v OZ Proti prúdu. Projekt bol súčasťou iniciatívy spoločenstva EQUAL (IS EQUAL), ktorého základným poslaním je vytvoriť podmienky a poskytnúť priestor pre hľadanie, overenie a uplatňovanie nových prístupov k riešeniu problémov v boji proti všetkým formám diskriminácie a nerovnosti na trhu práce. Projekt bol financovaný z prostriedkov EÚ a jeho hlavným cieľom bolo vytvorenie komplexného resocializačného programu pre ľudí bez domova so zámerom zvýšiť ich šance uplatniť sa a udržať na trhu práce. Komplexný resocializačný program zahŕňal riešenie viacerých problémov naraz prostredníctvom kombinácie štyroch programov: Program chráneného zamestnávania, Program chráneného bývania, Program prekonávania bariér a Preventívny program (Projekt EQUAL, n. d.; Beňová, 2008b: 3).

24 Autorom knihy je Peter Kadlečík – sociálny pracovník OZ Proti prúdu. Kniha vznikla na základe realizovaného projektu večerného streetworku, ktorý sa uskutočňoval v Bratislave v rokoch 2006 – 2011, od januára do apríla 2012 bola realizovaná jeho denná forma. Sociálni pracovníci OZ Proti prúdu pracovali s ľuďmi bez domova s najnižším životným štandardom. P. Kadlečík ako vtedajší koordinátor tímu terénnych sociálnych pracovníkov OZ Proti prúdu absolvoval v roku 2010 pracovné návštevy v Londýne a Olomouci. Skúsenosti, ktoré získal, opísal formou kvalitatívneho výskumu, pričom porovnával spôsob fungovania piatich terénnych programov v rámci troch miest a doplnil ich o výsledky iných, už realizovaných výskumov v USA a vo Veľkej Británii (Kadlečík, 2013: 7). Kniha podrobne popisuje manuál práce terénneho sociálneho pracovníka a vyšla v rámci projektu (S)Práva z ulice, ktorý bol realizovaný s finančnou podporou Úradu vlády SR v rámci dotačného programu „Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd“.

25 Aktivita sa realizovala v rámci projektu financovaného z Blokového grantu pre MVO, Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce a s finančnou podporou Úradu vlády SR v rámci dotačného programu „Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd“.

26 Hlavnými sponzormi a partnermi projektu Nota Bene sú: Program švajčiarsko-slovenskej spolupráce (Swiss-Slovak Cooperation Programme), Slovenské elektrárne, člen skupiny ENEL, Nitschneider & Partners, Senger & Partners, International Network of Street Papers, FEANTSA, Slovenská sieť proti chudobe (Slovak Anti Poverty Network), BIND print s.r.o., Bratislava – Staré Mesto, Bratislavský samosprávny

Bene, pretože nejde len o získanie potrebnej polovice peňazí na zaplatenie výroby časopisu, ale taktiež o podporu predajcu, ktorý sa učí plánovať si svoje financie. *Náš kolobeh je bytostne závislý na tom, aby si ľudia ten časopis zobrali a takisto ide aj o úctu, o prejavenie úcty voči tomu človeku, ktorý ten časopis predáva, aby sa nestával žobrákom...* (muž, 1977).

Ako už bolo niekoľkokrát spomenuté, OZ Proti prúdu spolupracuje s viacerými organizáciami. V prvom rade sú to organizácie, ktoré sprostredkovávajú predaj časopisu v iných mestách na Slovensku tým, že ponúkajú predaj časopisu ako svoju ďalšiu službu.²⁷ V rámci ďalšej spolupráce možno nájsť organizácie, ktoré ako pilotné projekty v práci s ľuďmi bez domova prinieslo práve OZ Proti prúdu. Je to Občianske združenie Vagus,²⁸ ktoré sa venuje terénnej sociálnej práci a Divadlo bez domova,²⁹ ktoré pracuje s marginalizovanými skupinami obyvateľstva netradičnou umeleckou formou, ako je divadlo, performance, tanec alebo spev. Ďalšia organizácia, s ktorou OZ Proti prúdu intenzívne spolupracuje, je Občianske združenie Medzi nami, ktoré sa snaží pomáhať sociálne slabším rodinám. Každý mesiac uverejňuje v časopise Nota Bene konkrétny príbeh ľudí so zdravotnými problémami, pre ktorých vedie účet, na ktorý môže ktokoľvek finančne prispieť. Následne sa z tohto účtu financuje liečba alebo zdravotné pomôcky.³⁰

ČASOPIS NOTA BENE A OZ PROTI PRÚDU - ĽUDIA

Organizačný tím OZ Proti prúdu tvorí desať ľudí.³¹ Na koordinácii celej organizácie sa podieľa výkonný riaditeľ a zástupkyňa výkonného riaditeľa, ktorá je zároveň šéfredaktorkou časopisu Nota Bene – obaja absolventi študijného odboru sociálna práca a zakladatelia OZ Proti prúdu. Výkonný riaditeľ zabezpečuje predovšetkým prevádzku organizácie a zaisťuje fungovanie celého systému. Zástupkyňa riaditeľa a šéfredaktorka zároveň je kreatívny článok organizačnej štruktúry – zabezpečuje chod časopisu, prináša nové nápady, smerovanie projektov a aktivít a pod.

Občianske združenie má troch sociálnych pracovníkov a jednu sociálnu pracovníčku. Dvaja sociálni pracovníci sú absolventi a jedna sociálna pracovníčka študentka odboru sociálna práca, ďalší sociálny pracovník je absolvent študijného odboru právo. Každý z nich má v práci s klientmi svoje kompetencie – predovšetkým sú to asistencie, poradenstvo, intervencie, podporné rozhovory, výdaj časopisu, skupinové aktivity a streetwork.

kraj, Nadácia Orange, Microsoft, MEDIAN SK, eLET web solutions, Slovnaft, Nadácia Pontis, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, Ministerstvo kultúry, Ministerstvo financií a ďalší (Sponzori, n. d.).

27 Tieto organizácie sú väčšinou charity, kresťanské alebo neziskové organizácie, menej inštitúcie pre bezdomovcov zriadené mestom – napr. denné centrá alebo nocľahárne. Pracovníkov týchto organizácií v OZ Proti prúdu zaškolia a následne im sprostredkovávajú časopis, z ktorého zisku majú určitú finančnú odmenu.

28 OZ Vagus vzniklo v roku 2011. Jeden zo zakladateľov tohto občianskeho združenia bol koordinátorom terénnej sociálnej práce v OZ Proti prúdu. OZ Vagus sa sústreďuje na terénnu sociálnu prácu a poskytovanie služieb ľuďom bez domova. Jeho cieľom je prevádzkovanie a plynulá činnosť projektu Streetwork. Pozri bližšie na <http://vagus.sk/>.

29 Divadlo bez domova vzniklo z iniciatívy pracovníkov OZ Proti prúdu a pôvodne boli hercami predajcovia Nota Bene. Postupne sa divadlo osamostatnilo a momentálne pracuje okrem ľudí bez domova aj s telesne postihnutou mládežou a mládežou zo sociálne znevýhodnených rodín, s ľuďmi s psychiatrickou diagnózou, po výkone trestu, ale aj so študentmi a dobrovoľníkmi. Pozri bližšie na <http://www.divadlo-bezdomova.sk/>.

30 Pozri bližšie na <http://ozmedzinami.sk/>.

31 Pozri bližšie na <http://www.notabene.sk/?kontakty>.

Ďalší pracovník a pracovníčka sa venujú v OZ Proti prúdu fundraisingu.³² Jeden má na starosti hlavne inzerciu a web stránku, takisto zbiera informácie o tom, čo sa povedalo v médiách o bezdomovectve, o OZ Proti prúdu alebo časopise Nota Bene. Pracovníčka, ktorá sa venuje fundraisingu, má na starosti vzťahy s verejnosťou, projekty (písanie, získanie, vyúčtovanie, vedenie projektov), komunikáciu s dobrovoľníkmi, participuje na propagačných akciách, stará sa o web stránku a stránku Nota Bene na Facebooku, tiež sa zapája do aktivít súvisiacich s vydávaním časopisu a kníh. O administratívu a účtovníctvo sa stará ekonómka.

Časopis Nota Bene má okrem šéfredaktorky jednu internú redaktorku, ktorá asistuje v redakcii pri výbere tematického zamerania jednotlivých čísel, prispievateľov časopisu a píše články. Časopis má jedného externého grafika, externú korektorku a desať stálych externých prispievateľov, ktorí v časopise uverejňujú svoje texty na rôzne témy, alebo majú svoje pravidelné stĺpčeky a rubriky. Svoj priestor v časopise majú tiež niektorí predajcovia alebo bývalí predajcovia časopisu.

Výraznou súčasťou OZ Proti prúdu a časopisu Nota Bene sú jeho predajcovia. *Predajcovia Nota Bene sú ľudia, ktorí si potrebujú zarobiť peniaze a nemajú inú možnosť, ako predajom časopisu, alebo ju zatiaľ nenašli* (muž, 1976). Predajcom môže byť ktokoľvek. Môže to byť človek bez domova, ale aj ten, ktorému hrozí, že príde o strechu nad hlavou, alebo je v inej krízovej situácii. Aj keď časopis Nota Bene jeho predajcu prvotne automaticky zaraďuje k bezdomovcom, nemožno ich všeobecne onálepkovať týmto pojmom, čo na jednej strane súvisí s definovaním bezdomovectva ako takého, či už v legislatíve alebo rozličnými teóriami, a na druhej strane čo vníma daný človek ako domov. ... *Je tu otázka, ktorú ani ja nemám celkom vyjasnenú. Že ako vôbec našich ľudí, teda našich klientov alebo našich predajcov jasne nazvať nejakým jedným pojmom. Používame najčastejšie ľudia bez domova, ale tam je tiež otázka, že čo je to ten domov. Je to tá strecha nad hlavou? Alebo sú to tie vzťahy, v ktorých sa cítim bezpečne, kedy tí ľudia, ktorí sú okolo mňa, mi dávajú pocit istoty? V poslednej dobe mám skôr tendenciu používať pomenovanie ľudia v núdzi. Nevieť však, či to musí byť vyslovene hmotná núdza, či sociálna núdza...* (muž, 1981). Medzi predajcami Nota Bene sú ľudia, ktorí majú nižšie nároky, fungujú vonku na ulici a prespávajú na lavičkách. Potom sú to ľudia, ktorí bývajú v chatke, v kanáloch. Sú to ľudia, ktorí prespávajú v nocľahárňach a ubytovniach. Tiež sú to ľudia, ktorí si prenajímajú byt alebo ľudia, ktorí majú vlastný byt, ale ich príjmy (napr. dôchodky, invalidné dôchodky a pod.) sú nedostačujúce na zaplatenie nákladov spojených s živobytím. Každý z nich je iný, individuálny, má svoj vlastný príbeh a v živote sa ocitol v situácii, na ktorú musel určitým spôsobom reagovať. To, čo týchto ľudí spája, je predaj časopisu, ktorý ich aktivizuje, učí ich dodržiavať pravidlá a pracovné či iné návyky a tak participovať na riešení svojej situácie spôsobom, ktorý im v danej chvíli poskytuje relatívne prijateľný prostriedok na spôsob obživy a získavanie sociálnych vzťahov.

32 Fundraising je dôležitá zložka činnosti neziskovej organizácie. Je to cieľená, plánovaná a kontinuálna činnosť organizácie orientovaná na vyhľadávanie, získanie a zvyšovanie finančných a nefinančných zdrojov na zabezpečenie programov a činnosti organizácie. Ide o efektívnu štruktúru zdrojov a zabezpečenie ich kontinuity. Inak povedané, fundraising je cieľený na zvyšovanie všetkých potenciálnych zdrojov neziskovej organizácie. Okrem peňažných a materiálnych zdrojov je zameraný aj na personálne zdroje, či už sú to zamestnanci alebo dobrovoľníci, ale aj imidž neziskovej organizácie a jej know-how (Kuvíková, 2004: 43).

ZÁVER

Nota Bene je práca pre tých ľudí bez domova, ktorí si nevedia nájsť inú prácu (žena, 1979). Nota Bene definujú pracovníci OZ Proti prúdu ako nezávislosť a svojpomoc. Je to projekt, ktorý pomáha ľuďom v komplikovanej životnej a sociálnej situácii na viacerých úrovniach. OZ Proti prúdu ponúka ľuďom bez domova základné sociálne služby a podporné, záujmové, vzdelávacie či kultúrne aktivity, podporuje ich osobnostné kvality a zároveň im umožňuje získať určitý príjem, ktorým si pokrývajú základné životné potreby. Keďže sami títo ľudia sú aktívni prijímatelia pomoci, získavajú sebaúctu, dôstojnosť a pocit rovnocennosti. Prostredníctvom predaja časopisu na ulici nadväzujú sociálne kontakty a vzťahy a súčasne si zlepšujú pracovné návyky i sociálne zručnosti potrebné na skvalitnenie ich situácie. Sú to práve dôstojný príjem, sebaúcta a sociálne kontakty, ktoré pracovníci OZ Proti prúdu považujú za kľúčové pri práci s predajcami a procese sociálneho začlenenia. „*Páči sa mi, že pouličné časopisy prepájajú ľudí. Ľudí bez domova, ktorí potrebujú pomoc, s ľuďmi, ktorí domov majú a chcú pomôcť. A ten časopis je taký nástroj, také spojivko. Je to veľmi jednoduché a naozaj to funguje. A čo je teda cieľom? - Aby bol časopis fakt dobré čítanie*“ (žena, 1979).

Štúdiá vznikla v rámci grantu VEGA2/0052/11 s názvom Lokálne iniciatívy občianskej sféry v rozvoji sídiel.

LITERATÚRA

- Beňová, N. (2008a). *Bezdomovci, ľudia ako my*. Bratislava: o.z. Proti prúdu.
- Beňová, N. (2008b). Projekt Krištof a stratégia zamestnávania bezdomovcov. In: Beňová, N., Mydlíková, E., Kövérová, Š., Horňanský, M. *Projekt Krištof: Stratégia zamestnávania bezdomovcov. Individuálna a skupinová sociálna práca s ľuďmi bez domova* (s. 3-16). Bratislava: o.z. Proti prúdu.
- Hanks, S., Swithinbank, T. (1997). The Big Issue and other street papers: a response to homelessness. *Environment and Urbanization*, 9(149), 155-156. Získané 18. 4. 2013. DOI: 10.1177/095624789700900112
- Kadlečík, P. (2013). *Šlapaje ulicou. Rôzne prístupy v terénnej sociálnej práci s ľuďmi bez domova*. Bratislava: o.z. Proti prúdu. Získané z http://www.notabene.sk/swift_data/source/Slapaje%20ulicou%20-%20rozne%20pristupy%20v%20terennej%20socialnej%20praci%20s%20ludmi%20bez%20domova.pdf
- Kuvíková, H. (2004). *Neziskové organizácie v Európskej únii*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta.
- Marek, J., Strnad, A., Hotovcová, L. (2012). *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál.
- Mydlíková, E. (2008). Metodika individuálnej práce s bezdomovcami. In: Beňová, N., Mydlíková, E., Kövérová, Š., Horňanský, M.: *Projekt Krištof: Stratégia zamestnávania bezdomovcov. Individuálna a skupinová sociálna práca s ľuďmi bez domova* (s. 17-25). Bratislava: o.z. Proti prúdu.
- Internetové zdroje:**
- About us*. (n. d.). 16. 4. 2013, z <http://www.street-papers.org/about-us/>
- Annual Conference*. (n. d.). 16. 4. 2013, z <http://www.street-papers.org/annual-conference/>
- Časopis*. (n. d.). 17. 4. 2013, z <http://www.notabene.sk/?casopis>
- Falošní predajcovia*. (n. d.). 17. 4. 2013, z http://www.notabene.sk/?falosni_predajcovia
- INSP News Service*. (n. d.). 16. 4. 2013, z <http://www.street-papers.org/street-news-service/>
- INSPIring people*. (n. d.). 16. 4. 2013, z <http://www.street-papers.org/INSPIring-people/>

Marketingové informácie o časopise Nota Bene. (n. d.). 17. 4. 2013 z <http://www.notabene.sk/?inzercia>
O nás. (n. d.). 17. 4. 2013, z <http://www.notabene.sk/?o-nas-1>
Our street papers. (n. d.). 16. 4. 2013, z <http://www.street-papers.org/our-street-papers>
Our work. (n. d.). 16. 4. 2013, z <http://www.street-papers.org/our-work/>
Partnership & Membership. (n. d.) 16. 4. 2013, z <http://www.street-papers.org/partnerships-memberships/>
Podporné aktivity. (n. d.). 17. 4. 2013, z <http://www.notabene.sk/?podporne-aktivity>
Sponzori. (n. d.). 18. 4. 2013, z http://www.notabene.sk/?hlavni_sponzori
The International Street Paper Awards. (n. d.), z <http://www.street-papers.org/street-paper-awards/>

Odkazy na webové stránky použité v texte:

<http://www.depaulslovensko.org/>
<http://www.divadlobezdomova.sk/>
<http://www.homelessworldcup.org/>
<http://theinspblog.blogspot.sk/2013/07/the-2013-international-street-paper-html>
<http://www.iz.sk/sk/projekty/equal>
<http://www.notabene.sk/?model-riesenia-bez-domovectva>
<http://www.notabene.sk/?knihy-ktore-pomahaju>
<http://www.notabene.sk/?kontakty>
<http://www.notabene.sk/?streetwork>
<http://www.notabene.sk/?vystava-ion-barla-deanu>
<http://novyprostor.cz/historie-np.html>
<http://ozmedzinami.sk/>
<http://vagus.sk/>

O AUTORKE

LUCIA DITMAROVÁ (*1987, Martin) je absolventka Katedry etnológie a etnomuzikológie na FF UKF v Nitre (2011) a v rámci bakalárskej a diplomovej práce sa venovala predovšetkým štúdiu tanečného folklóru a tanečného folklorizmu. Od roku 2011 je študentkou doktorandského štúdia na Ústave etnológie SAV. Vo svojej vedeckej a pedagogickej činnosti sa zameriava na súčasné naratívne žánre (predovšetkým súčasné povesti a fámy) a metodológiu etnografického výskumu. V rámci dizertačnej práce sa konkrétne venuje výskumu súčasných povestí a fám v prostredí OZ. Proti prúdu a zameriava sa na vplyv špecifického kontextu na obsah, formu a funkcie týchto naratívov vo vzťahu s každodenným životom jednotlivcov v danom prostredí.